

การทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบายและผลประโยชน์ทับซ้อน: คอร์รัปชันสีเทา*

Policy Corruption and Conflicts of Interest: Gray Corruption

วิชา มหาคุณ

Vicha Mahakun

มหาวิทยาลัยรังสิต

Rangsit University, Thailand

E-mail: Vichalibrary@gmail.com

บทคัดย่อ

การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบหนึ่งที่มีความร้ายแรง และกัดกร่อนทำลายความเจริญของสังคมที่มีความยากต่อการติดตาม ตรวจสอบ จับกุม และดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด ทั้งยังเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลายาวนาน โดยอาจแบ่งรูปแบบของการคอร์รัปชันออกได้เป็น 3 รูปแบบที่สำคัญอันได้แก่ 1) การคอร์รัปชันสีดำ 2) การคอร์รัปชันสีเทา และ 3) การคอร์รัปชันสีขาว ซึ่งการคอร์รัปชันสีเทาถือเป็นการคอร์รัปชันที่ยังไม่สามารถกำหนดให้ความหมายรวมถึงลักษณะของการคอร์รัปชันในลักษณะดังกล่าวได้อย่างแน่ชัด เพราะแม้ว่าจะเป็นการทำในสิ่งที่สังคมยอมรับไม่ได้ แต่ขณะเดียวกันตัวผู้กระทำกลับไม่ถูกดำเนินใดๆ จากสังคม เนื่องจากสามารถพบเห็นการกระทำดังกล่าวได้เป็นการทั่วไป โดยเฉพาะในเรื่องของการกำหนดนโยบายต่างๆ ของภาครัฐ ที่ในบางครั้งก็เป็นการยากต่อการที่จะชี้ให้เห็นชัดลงไปได้ว่าเป็นการกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่สาธารณชน หรือ เป็นการกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งในทางทุจริต โดยอาศัยโอกาสจากการที่ตนเป็นเจ้าของหน้าที่รัฐผู้ที่มีโอกาส หรือมีอำนาจในการกำหนดนโยบายต่างๆ

บทความฉบับนี้ได้มีข้อเสนอแนะในการสร้างองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่ และเพื่อเป็นการสร้างความตระหนักให้แก่สาธารณชนได้เห็นถึงภัยอันตรายที่เกิดขึ้นจากการคอร์รัปชันสีเทารวมถึงการสร้างค่านิยมในการไม่ยอมรับการทุจริตคอร์รัปชันไม่ว่าจะเกิดขึ้นในระดับใด รวมถึงควรมีแนวทางในการสร้างความร่วมมือกับภาคประชาชนในการติดตามและตรวจสอบปัญหาการทุจริต เพื่อสร้างเครือข่ายในการตรวจสอบการทุจริตที่มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน

คำสำคัญ: การคอร์รัปชันสีเทา, การทุจริต, นโยบายและผลประโยชน์ทับซ้อน

* Received 21 June 2019; Revised 22 July 2019; Accepted 25 August 2019

Abstract

Corruption It is a serious and corrosive form of economic crime in society where it is difficult to track, investigate, arrest and prosecute its perpetrators. It is also a problem that has been going on for a long time. The forms of corruption can be divided into 3 main types, which are 1) black corruption, 2) grey corruption, and 3) white corruption. The grey corruption is considered corruption when one cannot clearly define the meaning and nature of such corruption. Because it is something that is unacceptable to society, but at the same time, the doer is not subject to any censure from society because such actions can be seen in general. Especially in the matter of the government's various policies, sometimes it is difficult to make clear that it is a policy for the benefit of the public or that it is the formulation of policies to benefit any person or group of people in a corrupt way by taking advantage of the opportunity of being a government official who has the opportunity or power to formulate those policies.

This article has suggestions for creating a body of knowledge for dissemination. and to raise public awareness of the dangers of gray corruption, including the creation of values that do not accept corruption at any level. There should also be guidelines for building cooperation with the people's sector to monitor and investigate corruption problems. To create a network to detect corruption that is strong and sustainable.

Keywords: Gray Corruption, Corruption, Policy and Conflicts of Interest

บทนำ

การทุจริตคอร์รัปชัน หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าอาชญากรรมคอปกขาว (White-collar crime) ไม่ใช่เป็นปัญหาสำคัญระดับสากลเท่านั้น (United Nations, 2018) แต่ยังคงเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยเฉพาะในปัจจุบันที่รูปแบบของการทุจริตมีความซับซ้อนมากขึ้นอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าในทางเทคโนโลยีที่อยู่ในรูปแบบ

ของการสื่อสารโดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นตัวกลาง (Computer Mediated Communications: CMCs) ที่เปิดช่องให้มีการทุจริตเกิดขึ้นได้อย่างสะดวก (Holt, T.J. & Kennedy, J.P., 2019) ทั้งยังยากต่อการติดตาม ตรวจสอบ รวมถึงการจับกุมผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีมากขึ้น ส่งผลให้ประเทศไทยต้องมีการกำหนดนโยบายในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันโดยกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของการทุจริตคอร์รัปชันรูปแบบใหม่ๆ ในอนาคต

รูปแบบของการคอร์รัปชันโดยทั่วไปนั้น อาจแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบที่สำคัญ ได้แก่ 1) *การคอร์รัปชันสีดำ (Black corruption)* อันเป็นลักษณะของการคอร์รัปชันที่สังคมไม่อาจยอมรับได้ เช่น การให้สินบนกับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเปิดเผย 2) *การคอร์รัปชันสีเทา (Gray corruption)* หรือ การคอร์รัปชันที่สมควรได้รับการประณาม แต่ในทางปฏิบัติกลับเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เช่น การให้ของเล็กๆ น้อยๆ แก่เจ้าหน้าที่ หรือ เจ้าพนักงานของรัฐ ในการช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อกับราชการ หรือเพื่อช่วยเร่งรัดการดำเนินการตามขั้นตอน และ 3) *การคอร์รัปชันสีขาว (White corruption)* ซึ่งหมายถึง การคอร์รัปชันรูปแบบหนึ่งที่สังคมยังสามารถยอมรับได้ เช่น การมอบของขวัญเล็กๆ น้อยๆ ตามเทศกาลหรือตามประเพณีนิยมให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐ (Heidenheimer, A., 1970) อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการคอร์รัปชันสีเทานั้น พบว่า ยังคงมีความคลุมเครืออยู่มากในการให้คำจำกัดความที่ชัดเจนลงไป ควรว่ามีลักษณะอย่างไร

สังคมไทยเป็นอีกสังคมหนึ่งที่มีลักษณะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกมาเป็นระยะเวลานาน (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2558) อันเป็นการบ่มเพาะลักษณะนิสัยแก่ผู้ได้รับการอุปถัมภ์ในเรื่องของการให้สิ่งของ หรือ กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อเป็นการตอบแทนเล็กๆ น้อยๆ ให้แก่ผู้ที่ให้การอุปถัมภ์แก่ตน (ต่อสกุล พุทธพัตร์, 2562) ดังนั้น โครงสร้างทางสังคมไทยจึงเป็นโครงสร้างที่ง่ายต่อการทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคอร์รัปชันสีเทาซึ่งเป็นการทุจริตคอร์รัปชันที่คาบเกี่ยวกันระหว่างการจงใจที่จะกระทำการทุจริตกับการให้สิ่งของต่างๆ ในลักษณะที่เป็นสินน้ำใจ หรือเพื่อเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับประชาชน รวมถึงลักษณะของการกำหนดนโยบายบางอย่างที่มีส่วนในการเอื้อต่อการอำนวยความสะดวกประโยชน์ให้แก่บุคคล หรือ กลุ่มบุคคลใดโดยเฉพาะ

บทความวิชาการเรื่องนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะนำเสนอประเด็นรวมถึงข้อสังเกตต่างๆ ของการกระทำทุจริตในลักษณะการคอร์รัปชันสีเทา โดยเลือกนำเอาการทุจริตคอร์รัปชัน

เชิงนโยบายและผลประโยชน์ทับซ้อน มาเป็นวัตถุแห่งการศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากการคอร์รัปชันในลักษณะดังกล่าวมีความแนบเนียนและยากที่จะ สังเกตหรือระบุได้อย่างแน่ชัดว่า ข้อผิดพลาดหรือการเอื้อประโยชน์ให้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดโดยเฉพาะนั้น เป็นผลมาจากการกำหนดนโยบายโดยสุจริตหรือเกิดจากการมีเจตนาเอื้อประโยชน์ของผู้กำหนดนโยบาย อันเป็นการสร้างองค์ความรู้ในลักษณะที่เป็นการจุดประกายเพื่อให้เกิดการศึกษาต่อยอดในประเด็นดังกล่าว อันจะเป็นประโยชน์แก่สังคมไทยในการค้นหาแนวทางในการป้องกันและลดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทุจริตคอร์รัปชันได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพต่อไป

เนื้อหา

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคอร์รัปชัน

การคอร์รัปชัน ถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ (Economic crime) รูปแบบหนึ่ง โดยผู้กระทำจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถ รวมถึงต้องได้รับการศึกษามาพอสมควรและได้อาศัยโอกาสที่ตนเองมีตำแหน่งหน้าที่ หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ในการกระทำ ความผิด โดยสามารถก่อให้เกิดความเสียหายแก่ระบบเศรษฐกิจ ทรัพย์สิน และทรัพยากรของประเทศชาติที่ต้องเสียหายไป (พชรดนัย วัชรธนพัฒนธาดา, 2562) ในทำนองเดียวกันกับ อาชญากรรมคอปขาว (White-collar crime) อาชญากรรมทางธุรกิจ (Business crime) อาชญากรรมทางพาณิชย์ (Commercial crime) อาชญากรรมที่เกิดจากหน่วยงานธุรกิจ เอกชน (Corporate crime) องค์กรอาชญากรรม (Organized crime) อาชญากรรมทางการเงิน (Financial crime) หรือแม้กระทั่งอาชญากรรมที่อาศัยโอกาสจากการประกอบวิชาชีพ (Occupational crime) (วีระพงษ์ บุญโญภาส และ สุพัตรา แผนวิชิต, 2557) ซึ่งในการศึกษาถึงความหมายของคำว่าอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนั้น ก็ได้มีนักนิติศาสตร์ และ นักอาชญาวิทยาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของคำดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

การพิจารณาโดยใช้แง่มุมทางนิติศาสตร์

หากพิจารณาในแง่มุมทางนิติศาสตร์อาจกล่าวได้ว่า อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ หมายถึง การกระทำความผิดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรหรือผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ โดยเป็นการกระทำความผิดต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการพาณิชย์ ที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ (วีระพงษ์ บุญโญภาส และ สุพัตรา แผนวิชิต, 2557) โดยไม่ได้จำกัดเฉพาะความผิดกฎหมายอาญาเท่านั้น และที่สำคัญคือผู้กระทำ

ความผิดดังกล่าวมักจะเป็นผู้ที่มีสถานภาพในทางสังคม มีตำแหน่งหน้าที่การงาน และความรู้ (อัจฉริยา ชูตินันท์, 2555)

การพิจารณาโดยใช้แง่มุมทางอาชญาวิทยา

สำหรับการพิจารณาความหมายของคำดังกล่าวโดยใช้ในแง่มุมทางด้านอาชญาวิทยา ซึ่งก็ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ไว้ในความหมายที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ อาชญากรในลักษณะดังกล่าวมักจะอาศัยโอกาสที่ตนเองมีตำแหน่งหน้าที่การงานของตน ในการแสวงหาผลประโยชน์ในทางไม่ชอบ โดยลักษณะของการกระทำความผิดมักเป็นการกระทำความผิดต่อความไว้วางใจ เนื่องจากหน้าฉากของอาชญากรเหล่านี้มักจะเป็นคนดี มีเกียรติ เป็นที่นับหน้าถือตาในสังคม หากแต่เบื้องหลังนั้นทุจริตคอร์รัปชัน รับสินบน เพื่อให้ตนเองได้รับผลประโยชน์อันเกิดจากความโลภ ไม่ใช่เกิดจากความยากจน ซึ่งอาชญากรประเภทนี้สามารถแฝงตัวอยู่ได้ในทุกอาชีพ (อัจฉริยา ชูตินันท์, 2555) อย่างไรก็ตามอาชญากรรมในลักษณะดังกล่าวมักถูกขนานนามว่าเป็นอาชญากรรมของชนชั้นสูง ที่แม้รูปแบบของอาชญากรรมมักจะไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง แต่ก็มีจุดมุ่งหมายถึงผลประโยชน์ตอบแทนในทางที่มีขอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกัน (ปกรณ มณีปกรณ, 2553)

การพิจารณาโดยใช้แง่มุมทางสังคมวิทยา

คำว่าอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนั้น เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นโดย Edwin H. Sutherland นักสังคมวิทยาผู้คิดค้นทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory) ซึ่งอธิบายถึงสาเหตุในการตัดสินใจกระทำความผิดว่าจะต้องมีการเรียนรู้จากเรื่องราวบางอย่างที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน โดยมีความรู้สึกว่าการเลือกที่จะไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย (favorable to violation of law) เป็นเรื่องที่ถูกต้องมากกว่าการเลือกที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย (Tibbetts, S.G., 2015) โดยเขาได้กระตุ้นนักวิชาการทางด้านสังคมวิทยาให้จับตามองถึงพฤติกรรมที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมายทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรขนาดใหญ่ และในปี 1949 Sutherland ก็ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง White-Collar Crime ขึ้นเป็นครั้งแรก (Bartol, C. R. & Bartol, A. M., 2011) ซึ่งเขาได้ให้ความหมายของคำว่า อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ หรือที่ในยุคนั้นใช้คำว่าอาชญากรรมคอปกขาว เอาไว้ว่าหมายถึงอาชญากรรมที่ถูกกระทำขึ้น โดยบุคคลผู้ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบสูง รวมถึงเป็นผู้ที่มีสถานภาพที่ดีในสังคม หรือในตำแหน่งหน้าที่การงาน โดย Sutherland เห็นว่าหากมาคำนวณแล้วความเสียหายทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมคอปกขาวอาจจะมีมากกว่าความ

เสียหายทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมทุกประเภทมารวมกันเสียอีก (Bartol, C. R. & Bartol, A. M., 2011) อย่างไรก็ตามก็มีข้อสังเกตจากนักวิชาการบางท่านได้แสดงความคิดเห็นว่า ความหมายตามที่ Sutherland ได้ให้ไว้นั้น อาจจะแคบเกินไป เนื่องจากยังไม่ครอบคลุมถึงการกระทำที่อยู่นอกการประกอบอาชีพของผู้กระทำความผิด เช่น การโกงเงินภาษี และไม่สามารถนำไปอธิบายได้ถึงการดำเนินธุรกิจบางอย่างที่มีการประกอบอาชญากรรมเป็นธุรกิจหลัก (วีระพงษ์ บุญโญภาส และ สุพัตรา แผนวิจิต, 2557)

จากการศึกษาในเรื่องของความหมายของคำว่าอาชญากรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าวมาแล้ว อาจกล่าวโดยสรุปในเบื้องต้นได้ว่า การทุจริตคอร์รัปชัน อันเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบหนึ่งนั้น สามารถนำแนวความคิดของ Sutherland มาใช้ในการอธิบายถึงสาเหตุและที่มาของการกระทำในลักษณะดังกล่าวโดยอาศัย ทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจกระทำความผิดของมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยหากผู้ตัดสินใจกระทำความผิดหากแต่ยังมีความเกรงกลัวที่จะถูกลงโทษตามกฎหมายอยู่ ได้มีโอกาสเข้าร่วมอยู่ในกลุ่ม หรือสมาคมของผู้ที่มีความคิดเห็นไปในทางที่ไม่เคารพต่อบทบัญญัติของกฎหมายก็อาจส่งผลต่อทัศนคติ หรือแนวคิดของบุคคลนั้นที่มีต่อความเกรงกลัวกฎหมายให้ลดน้อยลง และตัดสินใจเข้าร่วมกระทำความผิดด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดที่ว่าอาชญากรรมประเภทดังกล่าวใครๆ ก็ทำกันเมื่อมีโอกาส และยากแก่การตรวจสอบจับกุม หากรู้ขั้นตอน วิธี หรือกระบวนการ ซึ่งกรณีต่างๆ เหล่านี้หากเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นในกลุ่มของผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกัน ก็จะทำให้เกิดพัฒนาการในการทุจริตคอร์รัปชันที่เป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจให้ทวีความยุ่งยากและซับซ้อนยิ่งขึ้นด้วย

ความหมายและความสัมพันธ์ของการคอร์รัปชันกับเจ้าหน้าที่รัฐ

ความหมายของ “คอร์รัปชัน” (Corruption) ในระดับสากล นอกจากจะเป็นการกระทำที่ฉ้อฉล เบียดบังทรัพย์สินของแผ่นดิน ซึ่งไม่ชอบด้วยกฎหมายดังที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไปแล้ว ยังหมายรวมถึงการกระทำที่ขัดต่อตำแหน่งหน้าที่และสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ประชาชนเชื่อถือศรัทธาและไว้วางใจกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการด้วยการรับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่น เราเรียกบุคคลที่ดำรงตำแหน่ง ซึ่งเป็นที่ไว้วางใจของประชาชนว่า “Public Officer” หรือแปลเป็นภาษาไทยว่า “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” คำนี้เดิมปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตั้งแต่ฉบับแรก คือ ปี 2542 ซึ่งมีหมายความครอบคลุมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ทุกระดับ รวมทั้งกรรมการรัฐวิสาหกิจด้วย

แต่ต่อมาในฉบับปี 2561 ได้แยกออกเป็นสองคำ คำแรกคือ คำว่า “เจ้าพนักงานของรัฐ” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และคณะกรรมการ ป.ป.ช. คำที่สอง คือ “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐ หรือในรัฐวิสาหกิจ ผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะ ปกครองท้องที่ หรือเจ้าพนักงานอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และให้หมายความรวมถึงกรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ และบุคคลหรือคณะบุคคล บรรดาซึ่งมีกฎหมายกำหนดให้ใช้อำนาจหรือได้รับมอบให้ใช้อำนาจทางปกครองที่จัดตั้งขึ้นในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐด้วย แต่ไม่รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ดังนั้น ใครก็ตามที่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานให้กับรัฐ ถือว่าเป็น Public Officer ด้วยกันทั้งสิ้น ระบบของ Public Officer นั้น ต้องทำให้ประชาชนเชื่อถือศรัทธาและไว้วางใจ แต่การคอร์รัปชันที่เกิดขึ้น เป็นเพราะเจ้าพนักงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ทำอย่างที่ประชาชนเชื่อถือศรัทธาและไว้วางใจ กล่าวคือ เป็นผู้ทำลายความเชื่อถือศรัทธาและไว้วางใจที่ประชาชนมีต่อเขา โดยแสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่ควรที่จะได้รับ เพราะประโยชน์นั้นต้องตกแก่ส่วนรวม แต่กลับยึดไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัว

David H. Barley ได้พูดถึง “Corruption” ว่าครอบคลุมถึงการใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิดอันเกิดจากการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ซึ่งประโยชน์ส่วนตัวไม่จำเป็นต้องเป็นเงินตราเสมอไป (คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551) ส่วน “ทุจริต” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทุจริต เป็นความประพฤติชั่ว คือ ชั่วทางกาย เรียกว่า กายทุจริต ชั่วทางวาจา เรียกว่า วาจาทุจริต และชั่วทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต เช่น การทุจริตโกงข้อสอบ คดโกง ฉ้อโกง ไม่ซื่อตรงและการทุจริตต่อหน้าที่ จึงเห็นได้ว่าความหมายของพจนานุกรมนี้ไม่ครอบคลุมถึงการทุจริตที่หยิ่งรากรลึก ดังที่อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทุจริตของสหประชาชาติระบุว่า การทุจริตที่มีมากที่สุด ได้แก่ Abuse of

Function หรือ Abuse of Power หมายความว่า การใช้อำนาจในทางที่ผิด หรือการใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิด คือ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนรวมและกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่นั้นเอง

ความหมายของคำว่า ทุจริต ตามประมวลกฎหมายอาญา

ตามประมวลกฎหมายอาญา ได้ให้ความหมาย “โดยทุจริต” ว่า เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น คำว่า “ประโยชน์ที่มิควรได้” คือ ประโยชน์ส่วนตนยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนรวม และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต คำว่า “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายความว่า ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ตามที่มีปรากฏอยู่ตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2562 โดยคำว่า ทั้งที่ตน มิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น ตัวอย่างเช่น รัฐมนตรีที่ปรึกษา และเลขาธิการรายล้อมจำนวนมาก ทั้งที่ทำงานในกระทรวงตลอดจนในกรมที่รัฐมนตรีผู้นั้นรับผิดชอบ บุคคลที่รายล้อมเหล่านี้จะเป็นผู้เจรจาและสั่งการกับอธิบดีหรือข้าราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบว่ารัฐมนตรีต้องการอย่างนั้น ต้องการอย่างนี้ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วบุคคลเหล่านี้มิได้มีหน้าที่ใด ๆ ตามกฎหมาย แต่ได้แสดงให้เห็นและเชื่อว่าตนเองมีตำแหน่งหน้าที่เช่นนั้น

ลักษณะของการกระทำที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม

สำหรับการกระทำที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต มาตรา 126 – 128 เป็นลักษณะคอร์รัปชันสีเทา (Gray Corruption) (Heidenheimer, A., 1970) กล่าวคือ คนบางส่วนเห็นว่าควรถูกลงโทษแต่บางส่วนก็ไม่เห็นพ้องด้วย เช่น เจ้าพนักงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปเป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานของรัฐ ที่เจ้าพนักงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบ หรือดำเนินคดี ตามมาตรา 126 (1) ซึ่งครอบคลุมถึงคู่สมรสด้วย หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และกำหนดไว้ด้วยว่า เจ้าพนักงานของรัฐตำแหน่งใดนอกจาก

กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระที่ต้องห้ามมิให้ดำเนินการในลักษณะที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งในเรื่องนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ประกาศกำหนดตำแหน่งเจ้าพนักงานของรัฐที่ต้องห้ามมิให้ดำเนินการในลักษณะดังกล่าวตามประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง กำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องห้ามมิให้ดำเนินการตามความในมาตรา 100 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 พ.ศ.2544 ประกาศ ณ วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2544 ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป, ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนที่ 13 ก ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2544 ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2545 จำนวน 4 ตำแหน่ง ได้แก่ นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี ซึ่งรวมถึงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีด้วย กับตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่นและรองผู้บริหารท้องถิ่น และจนถึงปัจจุบันคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังมิได้ประกาศเพิ่มเติมให้เจ้าพนักงานของรัฐ ในตำแหน่งอื่นต้องอยู่ในบังคับของมาตรา 126 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ฉบับปัจจุบัน ปี 2561 เริ่มตั้งแต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 จนถึงฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2561 ได้เพิ่มเติมบทบัญญัติใหม่ ในมาตรา 129 โดยระบุไว้ว่า บรรดาความผิดที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ (หมวด 6 การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม) ให้ถือว่าเป็นความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย

เหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการดำเนินการเพื่อเอาผิดกับผู้ทุจริตและประพฤติมิชอบได้เข้าสู่ยุคที่สามแล้ว กล่าวคือ ยุคที่หนึ่ง ได้กำหนดว่า การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมเป็นเรื่องของจริยธรรมที่ไม่ผิดกฎหมายอาญา แต่เป็นเหตุให้ถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งได้ ยุคที่สอง เป็นยุคที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต กำหนดให้การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมเป็นข้อห้าม ทั้งทางจริยธรรมและทางอาญา หากมีการฝ่าฝืนถือว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย แต่ในปัจจุบัน ยุคที่สาม กำหนดว่า การขัดกันแห่งผลประโยชน์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคอร์รัปชันเชิงนโยบายถือว่าเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม หรือผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) จึงเป็นการคอร์รัปชันในรูปแบบใหม่ของสังคมไทย มีลักษณะของการคอร์รัปชันหรือการทุจริตที่บางครั้งถูกกฎหมาย แต่ผิดหลักผลประโยชน์สาธารณะหรือขัดกับหลักจริยธรรม เป็นการกำหนดนโยบายสาธารณะและดำเนินการตามนโยบายสาธารณะที่มีลักษณะเป็นการเบียดบังประชาชนและเอาเปรียบผู้บริโภคร โดยการใช้เงื่อนไขทางการเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อตนเองหรือกลุ่มบุคคล ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมอย่างมหาศาล และด้วยเหตุนี้เอง รัฐจึงเพิ่มบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตั้งแต่ปี 2554 คือ มาตรา 123/1 และฉบับปัจจุบันปี 2561 มาตรา 172 ที่บัญญัติว่า “เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” เมื่อดูโดยผิวเผินแล้ว มีลักษณะคล้ายคลึงกับมาตรา 157 ของประมวลกฎหมายอาญา แล้วเหตุใดจึงต้องนำมาเขียนไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เรื่องนี้ขอให้พิจารณาที่คำว่า “เจ้าพนักงานของรัฐ” และ “เจ้าหน้าที่ของรัฐ”

โดยคำว่า “เจ้าพนักงานของรัฐ” และ “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” มิได้มีความหมายเฉพาะ “เจ้าพนักงาน” ตามประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้นหากแต่มีความหมายกว้างกว่ามาก ดังได้กล่าวแล้วว่าคำว่า เจ้าพนักงานของรัฐ และ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หมายรวมถึงกรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ และบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งใช้อำนาจหรือได้รับมอบให้ใช้อำนาจทางการปกครองของรัฐในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งขึ้นในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่ากฎหมายได้ขยายขอบเขตของความหมายกว้างขวางยิ่งกว่าเดิม กล่าวคือ ผู้ที่เป็นกรรมการรัฐวิสาหกิจหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัย ของรัฐ หรือสมาชิกรัฐสภาแม้ว่าจะมาจากภาคเอกชน ก็ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หากใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบก็มีความผิดตาม มาตรา 172 ทันทัน ดังนั้น การที่บุคคลดังกล่าวเข้ามาทำงานเพื่อส่วนรวม ต้องสละประโยชน์ส่วนตนทั้งหมด มิฉะนั้น อาจต้องรับโทษตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

สรุป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การทุจริตคอร์รัปชัน ถือว่าเป็นรูปแบบของอาชญากรรมเศรษฐกิจอีกประเภทหนึ่งที่มีความร้ายแรง เนื่องจากโดยลักษณะธรรมชาติของอาชญากรรมเองที่ยากแก่การถูกพบเห็น หรือสร้างความรับรู้ต่อสังคมโดยตรง มีความซับซ้อน และผู้กระทำความผิดต้องมีความรู้ในระดับสูงรวมถึงต้องมีความเชี่ยวชาญเป็นอย่างดี ยิ่งส่งผลให้อาชญากรรมดังกล่าวยากแก่การตรวจสอบ สืบสวน สอบสวน จับกุม หรือหาพยานหลักฐาน รวมถึงยากต่อการหามาตรการในการป้องกันยิ่งขึ้นไปอีก นอกจากนี้ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของอาชญากรรมในลักษณะดังกล่าวคือ เป็นอาชญากรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายในทันที หากแต่อยู่ในลักษณะที่เป็นอันตรายแฝงเร้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีทัศนคติในการยอมรับว่าการกระทำความผิดในทางเศรษฐกิจนั้นเป็นเรื่องปกติ เป็นเหตุให้สังคมไม่ตื่นตัวต่อปัญหาอาชญากรรมดังกล่าว เพราะความเสียหายไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดและในทันที หากแต่เมื่อความเสียหายปรากฏชัดขึ้นก็จะก่อให้เกิดความเสียหายในวงกว้าง และประการสำคัญก็คือ ผู้ที่ได้รับความเสียหายมักได้แก่บุคคลทั่วไปที่เป็นสมาชิกในสังคมนั้นๆ ดังนั้นอาชญากรรมประเภทนี้จึงเป็นอาชญากรรมที่มีความน่ากลัวที่สุด

การคอร์รัปชันเชิงนโยบายก็ดี การคอร์รัปชันที่มีลักษณะของผลประโยชน์ทับซ้อนก็ดี คือ รูปแบบของการคอร์รัปชันสมัยใหม่ การคอร์รัปชันในยุคแรก เป็นเพียงการฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นการคอร์รัปชันของข้าราชการประจำใช้อำนาจรัฐเพื่อประโยชน์ทางด้านทรัพย์สินเงินทอง ยุคที่สอง เป็นการคอร์รัปชันในระดับชาติและระดับท้องถิ่น คือ การคอร์รัปชันของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้อำนาจหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ทางด้านทรัพย์สินเงินทองหรือประโยชน์อื่นใด ซึ่งรวมทั้งประโยชน์ทางการเมือง แต่ใน ยุคที่สาม เป็นการคอร์รัปชันเชิงนโยบาย คือ การคอร์รัปชันในภาคการเมือง (political corruption) โดยได้รับการผลักดันจากกลุ่มธุรกิจการเมือง หรือเรียกว่า Money Politics มีลักษณะเป็นเครือข่ายโยงใย มีทั้งอำนาจรัฐและอำนาจด้านเงินทุนผนวกเข้าด้วยกัน มีการกำหนดนโยบายสาธารณะที่อ้างว่าเพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ประชาชน แต่แท้จริงกลับตกอยู่ในมือของกลุ่มบุคคล ผู้กำหนดนโยบายและพวกพ้อง วิธีดำเนินการมีความลับซับซ้อนเข้าใจยาก เหมือนอยู่ในเงามืด มองไม่เห็นชัดเจน และประชาชนทั่วไปจับไม่ได้ ไล่ไม่ทัน มีลักษณะของผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างบุคคลหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการประจำและผู้บริหารของรัฐวิสาหกิจ หรือบริษัทเอกชน บุคคลเหล่านี้ได้ร่วมมือกันนำผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของเจ้าพนักงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบ

ต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อันเป็นภัยร้ายแรงยิ่งต่อความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ การคอร์รัปชันสีเทา คือลักษณะของการทุจริตที่แฝงซ่อนอยู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน และยากต่อการตรวจจับหรือสังเกต ทั้งนี้เนื่องจากค่านิยมของสังคมไทยที่ยังคงให้การยอมรับกับการให้สิ่งของหรือกระทำการเล็กๆ น้อยๆ บางอย่างในลักษณะของสินน้ำใจ ส่งผลให้ค่านิยมดังกล่าวได้กลายมาเป็นช่องทางหนึ่งในการจูงใจ หรือ ตอบแทนการที่ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐได้กระทำการหรือดเว้นไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นลักษณะของการทุจริตและประพฤตินิষอบ แต่ถึงกระนั้นการศึกษาในเรื่องการคอร์รัปชันสีเทาก็ยังคงมีการศึกษาที่ค่อนข้างจะน้อยในสังคมไทย ส่งผลให้การให้ความหมายรวมถึงลักษณะของการคอร์รัปชันสีเทายังคงมีความไม่ชัดเจน ชัดเจน ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจากบทความเรื่องนี้ ดังนี้

1. ภาครัฐ และ ภาคเอกชน ควรให้ความสนใจตลอดจนให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยในเรื่องของการคอร์รัปชันสีเทา เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ ข้อเสนอแนะ ตลอดจนการนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อบรรเทาปัญหาในเรื่องดังกล่าวให้แก่สังคมไทยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2. ควรมีการรณรงค์ให้สังคมได้เห็นและตระหนักถึงอันตรายหรือภัยแฝงเร้นที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการคอร์รัปชันสีเทา รวมถึงการสร้างค่านิยมในการไม่ยอมรับการทุจริตคอร์รัปชัน แม้ว่าจะเป็นในเรื่องเล็กน้อยเพียงใดก็ตาม

3. ควรมีมาตรการในการกระตุ้นให้เกิดการติดตามและตรวจสอบการทุจริตและประพฤตินิষอบโดยภาคประชาชนผ่านทางช่องทางต่างๆ ทั้งที่เป็นช่องทางในการร้องเรียนแบบเดิม และช่องทางในการร้องเรียนทางออนไลน์ เพื่อเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทุจริตให้แก่ประชาชนซึ่งจะเป็นกลุ่มประชากรสำคัญที่มีความใกล้ชิดกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันมากกว่าประชากรในกลุ่มอื่นอันเป็นการทันต่อปัญหารวมถึงการเกิดขึ้นของการคอร์รัปชันในรูปแบบใหม่ๆ อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช. (2558). การศึกษาระบบอุปถัมภ์กับปัญหาสังคมไทย: การประยุกต์ใช้ของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 23(1), 177-197.

- คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2551). มาตรการการป้องกันการทุจริตแนวใหม่
ศึกษากรณี การทุจริตเชิงนโยบายและผลประโยชน์ทับซ้อน. กรุงเทพมหานคร:
รายงานผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย เสนอสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ.
- ต่อสกุล พุทธิพัทธ์. (2562). ระบบอุปถัมภ์ในคดีเห็นแก่เครือข่ายกับการทำ
หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่ง
หนึ่งในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. ใน ทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต (การเมืองและยุทธศาสตร์การพัฒนา). กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์.
- ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2553). อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร:
เอ็ม.ที.เพรส.
- พชรดนัย วัชรธนวัฒน์ธาดา. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการคอร์รัปชันขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 12(2), 37-54.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส และ สุพัตรา แผนวิจิต. (2557). อาชญกรรมทางเศรษฐกิจ. (พิมพ์ครั้งที่
7). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2555). อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- Bartol, C. R. & Bartol, A. M. (2011). Criminal Behavior. Retrieved from American
Psychological Association: <https://psycnet.apa.org/record/2014-16769-008>
- Heidenheimer, A. (1970). Perspectives on the perception of corruption. USA:
Routledge.
- Holt, T.J. & Kennedy, J.P. (2019). Technology's Influence on White-Collar
Offending. In The Handbook of White-Collar Crime (pp. 449-468).
Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Tibbetts, S.G. (2015). Criminological theory: the essentials. USA: Sage.
- United Nations. (2018). The costs of corruption. Retrieved from
<https://news.un.org/en/story/2018/12/1027971>